

НАДЕЖДА П. ЉУБОЈЕВ*

Технички факултет „Михајло Пупин“

Зрењанин

МАРИЈАНА ДУКИЋ-МИЈАТОВИЋ**

Економски факултет

Суботица

УДК 347.78:340.1

Прегледни рад

Примљен: 20.09.2018

Одобрен: 14.10.2018

Страна: 477-488

ПРАВНИ ПРОМЕТ СУБЈЕКТИВНОГ АУТОРСКОГ ПРАВА

Сажетак: Аутори у раду анализирају правни промет субјективног ауторског права. Када је реч о промету субјективног ауторског права, треба имати у виду чињеницу да његову садржину поред имовинскоправних чине и личноправна овлашћења. То има за резултат да се у погледу промета субјективног ауторског права примењују два правна режима: један за личноправна, други за имовинскоправна овлашћења. Према томе, предмет рада је анализа оба правна режима. Такође, прави се и разлика између транслативног и конститутивног промета имовинскоправних овлашћења аутора. С обзиром на примену монистичке теорије о правној природи субјективног ауторског права аутор и његов наследник могу располагати својим имовинскоправним овлашћењима из ауторског права само на конститутиван начин.

Кључне речи: ауторско право, правни промет, транслативни и конститутивни облик промета

Увод

Садржину субјективног ауторског права чини велики број овлашћења која се међусобно разликују по својим правним особинама. У ауторскоправној теорији и законодавству, сва овлашћења која су садржина у субјективном ауторском праву могу се поделити по два основа:

- искључива (*апсолутна*) и неискључива (*релативна*) овлашћења, и
- личноправна (морална) и имовинскоправна овлашћења.¹

Срж садржине субјективног ауторског права чине личноправна и имовинскоправна овлашћења која су искључиве, апсолутне природе, типична су за ауторско право, па се означавају као субјективно ауторско право у ужем смис-

* nadezadaljubojev@gmail.com

** marijana.dukic.mijatovic@gmail.com

¹ D. Bainbridge, "Intellectual Property", Harlow, 2007.

лу.² Поред њих постоје и овлашћења која су неискључиве, релативне природе, ова овлашћења чине остала права, која се могу подвести под субјективно ауторско право у ширем смислу.³ Међу њима има личноправних и имовинскоправних овлашћења.

Личноправним овлашћењима штите се лични, неимовински интереси аутора дела (Радојковић, 1966:7).⁴ Она трају и после смрти аутора. Њима се називају и морална овлашћења, односно морална права. Бернска конвенција (БК) предвиђа да су државе чланице дужне да признају морална права и да ова права остају аутору чак и после уступања имовинских права.⁵ Универзална конвенција (УК) знатно мање простора посвећује личноправним овлашћењима аутора, али се помиње само у једној одредби (УК члан 5 став 7).⁶ Особине личноправних овлашћења су: већина њих је апсолутног дејства, по правилу су ненаследива и непреносива, неограниченог су трајања, а о њима се после смрти аутора, односно после истека рока трајања имовинскоправних овлашћења, старају наследници и институције културе, а заштиту може остварити свако лице подношењем тужбе *actio popularis*, не могу бити предмет принудног извршења и непроцењива су у новцу (Крнета, 1984:104).⁷

² У нашој ауторскоправној теорији данас преовлађује монистички концепт правне природе субјективног ауторског права, према којој се субјективно ауторско право састоји од две основне групе *овлашћења*. Међутим, у ЗАСП, у делу о садржини субјективног ауторског права уместо о *овлашћењима*, говори се о *правима*. Зато се у ауторскоправној теорији сматра следеће: „На тај начин ствара се утисак да је реч о два посебна права, што је схватање дуалистичке теорије, а не о јединственом праву са више овлашћења.“ (Миладиновић, Зоран, (2009): *Право интелектуалне својине*, Крагујевац, стр. 208). С обзиром на то да је у питању *јединствено право са више овлашћења*, определићемо се, такође, да, уместо личних и имовинских права, користимо термин „*овлашћења*“.

³ У Закону о ауторским и сродним правима (даљем тексту: ЗАСП) ова овлашћења се означавају као *права аутора према власнику примерка* дела. Закон о ауторском и сродним правима (Службени гласник Републике Србије бр. 104/2009, 99/2011 и 119/2012, 29/2016 - одлука УС).

⁴ Радојковић, Живан, (1996): *Личноправни (морални) елементи ауторског права*, Београд, стр. 7.

⁵ Бернска конвенција о заштити књижевних и уметничких дела – Бернска конвенција (БК), закључена је 9. септембра 1886. године у Берну, измењена је и допуњена више пута, а последња измена је била у Паризу 1971. године. Наша земља је приступила овој конвенцији. Њом је образована унија држава чланица конвенције – Бернска унија (БУ), са сталним бироом који је данас у Женеви. Berne Convention on the Protection of Literary and Artistic Works. Available from: http://www.zis.gov.rs/upload/documents/pdf_sr/pdf_ap/bern.pdf.

⁶ Несумњиво најзначајнији извор међународноправне заштите у области ауторског права је БК. Међутим, и поред тога што је БК окупила велики број држава чланица, она није створила систем универзалне правне заштите аутора и њихових дела који би био прихваћен у целом свету. Због тога, педесетих година прошлог века покренута је иницијатива у оквиру UNESCO-а за стварање међународне конвенције којом би се установила обавезна ауторскоправна заштита за све земље, а да притом не наруши односе који су већ успостављени између држава на основу БК и других већ постојећих међународних конвенција. Тако је 1952. године у Женеви донета Универзална конвенција о ауторском праву и основана Светска унија о ауторском праву. Систем ауторскоправне заштите установљен УК паралелан је и комплементаран систему БК тако да је данас знатан број земаља члан обеју конвенција. Бивша Југославија је УК ратификовала 1966. године. Она је ревидирана у Паризу 1971. године и бивша Југославија је ратификовала париски текст УК.

⁷ Крнета, Славица, (1984): *О вјечном трајању моралних ауторских права у Југословенском ауторском праву*, Годишњак Правног факултета у Сарајеву, Сарајево, стр. 104.

Искључивим *имовинскоправним овлашћењима* из субјективног ауторског права штите се економски интереси аутора које он има у вези са својим делом као привредним добром.⁸ Ова овлашћења сачињава овлашћење аутора да сам искоришћава ауторско дело и да располаже тим овлашћењем. Са становишта ауторског права, економско искоришћавање постоји увек када одређено лице *саопштава дело јавности*, без обзира да ли у конкретном случају таква радња кориснику доноси економску добит или се предузима из непрофитних разлога.⁹ Садржину сваког од имовинскоправних овлашћења аутора чини по једна одређена радња коришћења дела.¹⁰ Радње коришћења дела детерминисане су постојећим техничко-економским могућностима за саопштавање дела јавности. Дефинишући садржину имовинскоправних овлашћења аутора, најпре ЗАСП у виду начелне одредбе прописује да аутор има право на економско искоришћавање ауторског дела, као и дела које је настало прерадом изворног дела, али наводи и конкретна имовинскоправна овлашћења аутора.¹¹

Имовинскоправна овлашћења су у највећем броју апсолутног дејства, преносива су и наследива, временски су ограниченог трајања и подлежу ограничењима. У зависности од тога да ли имовинскоправна овлашћења делују *erga omnes* или *inter partes*, прави се разлика између имовинскоправних овлашћења искључивог и неискључивог (релативног) дејства. Највећи број имовинскоправних овлашћења је искључивог карактера.

Закон о ауторском праву из 1968. године, регулисао је преношење ауторског права.¹² Ово питање је даље разрадио Закон о ауторском праву из 1978. године.¹³ То је био резултат развоја ауторскоправних односа, разноврсности ауторских дела и начина њиховог искоришћавања.¹⁴ Важећи ЗАСП ово питање регулише у делу „Пренос ауторског права“ (чланови 58-66).¹⁵

⁸ Земље англосаксонског правног система дају превагу управо овој компоненти субјективног ауторског права, а то је преовлађујући став и УК.

⁹ Бесаровић, Весна (2011): *Интелектуална својина*, Београд.

¹⁰ Goldstein, Paul, Hugenholtz, Bernt, (2010): *International Copyright*, Oxford University Press.

¹¹ Закон о ауторском и сродним правима (Службени гласник Републике Србије бр. 104/2009, 99/2011 и 119/2012, 29/2016 - одлука УС).

¹² Закон о ауторском праву, донет 20. 7. 1968. („Сл. лист СФРЈ”, бр. 30/68).

¹³ Закон о ауторском праву, донет 30. 3. 1978. („Сл. лист СФРЈ”, бр. 24/86 и 21/90), ступио на снагу 22. 4. 1978.

¹⁴ Милић, Димитрије (2005): Коментар Закона о ауторским и сродним правима - са судском праксом и међународним конвенцијама и уговорима, Београд.

¹⁵ Измене и допуне ЗАСП имале су за циљ успостављање ефикаснијег система правне заштите ауторског и сродних права. Измене везане за продужење трајања заштите проузроковане су потребом усклађивања са Директивом 2011/77 ЕУ Европског парламента и Савета од 27. септембра 2011. године, којом се мења и допуњава Директива 2006/116/ЕУ о трајању заштите ауторског и одређених сродних права (Directive 2006/116/EC of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 on the term of protection of copyright and certain related rights (codified version), (Official Journal of the European Union L 372/12, 27.12.2006). Измене и допуне које се односе на грађанско-правну заштиту произашле су из обавезе усклађивања са Директивом 2004/48/ ЕУ Европског парламента и Савета од 29.4.2004. године, о спровођењу права интелектуалне својине (у даљем тексту: Директива 2004/48/ЕУ). Corrigendum to Directive 2004/48/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the enforcement of intellectual property rights (Official Journal of the European Union L 157 of 30 April 2004) Directive 2004/48/EC should read as

Правни промет субјективног ауторског права

„Пренос права са једног субјекта (титулара, правног претходника) на другог (правни следбеник, сукцесор) назива се правни пормет“ (Попов, 2012:178).¹⁶ У теорији постоје и мишљења да је уместо правног промета бољи израз *прелаз права*, јер смена имаоца права не зависи увек од њега, а и обавезе се могу преносити, као и права, па и оне треба да уђу у појам правног промета. Зато се сматра да би адекватнија била дефиниција да је правни промет прелаз субјективних права и обавеза са једног субјекта (правног претходника) на другога (правног следбеника). Уместо термина „правни промет“ предлаже се израз „правно следовање, тј. сукцесија“¹⁷

Разликује се сингуларна и универзална сукцесија, као једна од врста правног промета. Сингуларна сукцесија је пренос једног или више одређених права са правног претходника на правног следбеника. У теорији појам сингуларне сукцесије се обично везује само за пренос права, али и одређена обавеза или више обавеза могу бити предмет, а ређе истовремени пренос права и обавеза. Универзална сукцесија подразумева пренос целокупне имовине (*universitatis iuris*) једним правним актом (*uno actu*) са једног субјекта на другог (Попов, 2012:178).

Као што је већ речено, када је реч о промету субјективног ауторског права, треба имати у виду чињеницу да његову садржину поред имовинскоправних чине и личноправна овлашћења. То има за резултат да се у погледу промета субјективног ауторског права примењују два правна режима: један за личноправна, други за имовинскоправна овлашћења.

Промет личноправних овлашћења

Промет *inter vivos*.

Суштина личноправних овлашћења јесте да су везана за личност свог изворног носиоца (ствараоца интелектуалне творевине) и **не могу бити предмет промета**. Аутор (и интерпретатор у оквиру права сродног ауторском праву) има у оквиру свог субјективног права *више* сложених личноправних овлашћења, с обзиром на то да је ауторско дело (и интерпретација) интелектуална творевина највишег степена оригиналности.¹⁸

Лице које није носилац личноправног овлашћења на допуштен начин може извршити одређену радњу која чини садржину тог овлашћења, али не на основу промета личноправних овлашћења, већ на основу **дозволе** коју носилац даје другом лицу. На пример, дозвола коју аутор даје другом лицу да објави

follows: Directive 2004/48/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the enforcement of intellectual property rights, Official Journal of the European Union, L 195/16.

¹⁶ Попов, Даница, (2012): *Грађанско право – општи део*, Београд, стр. 178.

¹⁷ Станковић, Обрен, Водинелић, Владимир, (1995): *Увод у грађанско право*, Београд, стр. 134.

¹⁸ Марковић, Слободан, Поповић, Душан, (2013): *Право интелектуалне својине*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд.

или измени његово дело има карактер уговора чије је дејство само између уговорних страна *inter partes*. У овом случају, стицалац дозволе, на основу тог уговора, не постаје правни следбеник носиоца личноправног овлашћења, јер овлашћење није прешло на стицаоца дозволе, већ је остало код свог носиоца. На тај начин, носилац личноправних овлашћења, уговором се обавезује да толерише да друга уговорна страна врши одређену радњу која чини садржину личноправног овлашћења (Марковић, 2007:198).¹⁹

Наслеђивање (*mortis causae*)

Личноправна овлашћења су **ненаследива**, с обзиром на чињеницу да су везана за личност носиоца права. То конкретно значи да смрћу носиоца овлашћења нема правне сукцесије, а наследник не може постати носилац овлашћења које штити личност његовог претходника. Међутим, у ауторском праву ово правило трпи извесне модификације. Опште је прихваћено правило да субјективно ауторско право траје за живота аутора и 70 година после његове смрти. У ауторскоправној теорији се истиче следеће: да би и после смрти аутора постојао правни основ за заштиту успомене на личност умрлог аутора, али и за заштиту ауторског дела као културног добра, прописи о ауторском праву прибегавају једној правној конструкцији, по којој се поједина личноправна овлашћења, у тренутку смрти аутора, трансформишу и постају подобна за вршење од стране наследника, али и других лица. „Међутим, из практичних разлога, у циљу очувања представе о континуитету субјективног ауторског права током целог рока његовог трајања, законодавац прибегава конструкцији по којој су та овлашћења иста (у смислу закона) и пре и после смрти аутора, с тим да их после ауторове смрти наследници не наслеђују, већ само могу да врше нека од тих овлашћења“ (Марковић, Поповић, 2013: 210)²⁰. Суштина трансформације је, дакле, *не* у наслеђивању личноправних овлашћења, већ у могућности да се нека од тих овлашћења користе. То конкретно значи да наследници могу да користе тзв. **негативни аспект** личноправних овлашћења. На тај начин наследници могу да се супротстављају радњама других лица којима се вређа неко од личноправних овлашћења аутора, али не могу да користе позитиван аспект тог овлашћења.²¹ На пример, наследници немају право да сами мењају дело, али се могу супротстављати изменама дела. Изузетно, наследници могу објавити необјављено дело свог претка, али само под условом да он то није за живота забранио.

Законодавац је предвидео, јер нису ретке ситуације у којима аутор нема наследника, да личноправна овлашћења могу користити и удружења аутора, као и институције у области науке и уметности. ЗАСП предвиђа да заштиту моралних овлашћења аутора која се тичу патернитета, интегритета дела и забране недостојног искоришћавања дела могу, осим наследника, користити и

¹⁹ Марковић, Слободан, (2007): *Право интелектуалне својине*, Источно Сарајево, стр. 198.

²⁰ Марковић, Слободан, Поповић, Душан, (2013): *Право интелектуалне својине*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, .стр. 210.

²¹ Одлука Врховног суда Србије, ГЖ 138/93.

удружења аутора, као и институције из области културе, науке и уметности.²² Правила о наслеђивању личноправних овлашћења из субјективног ауторског права важе *mutatis mutandis* и за личноправна овлашћења из субјективног права интерпретатора.

При успостављању система ауторскоправне заштите законодавац мора уважити не само интересе стваралаца, већ и интересе других друштвених група. Због тога је ауторско право, као уосталом и читаво право интелектуалне својине, резултат компромиса које законодавац прави, суочен са таквим интересима, који не морају бити супростављени.

Промет имовинскоправних овлашћења

Када је реч о имовинскоправним овлашћењима, која су садржана у појединим субјективним правима интелектуалне својине, као саставни део имовине свог носиоца, неопходно је нагласити да су подобна за промет, како за живота субјекта права (*inter vivos*) тако и у случају његове смрти (*mortis causae*). Одређени проблем јавља се када су у питању права интелектуалне својине која садрже личноправна и имовинскоправна овлашћења. То се пре свега односи на субјективно ауторско право и право интерпретатора.

Мада у правној теорији владају различита схватања о томе, а у упоредном законодавству различита решења, преовлађује став да због непреносивости личноправних овлашћења субјективно ауторско право и субјективно право интерпретатора *не могу бити предмет промета у целини* и промет појединих имовинскоправних овлашћења из ових субјективних права подлеже ограничењима.²³ Такође, опште усвојен је став да је ово последица примене *монистичке теорије* о концепту правне природе субјективног ауторског и интерпретаторског права, према којој је субјективно ауторско право (и право интерпретатора) *јединствено субјективно право*, састављено од две врсте овлашћења (личних и имовинских) (Миладиновић, 2009).²⁴

Када су носиоци ауторског права физичка лица, њихова имовинскоправна овлашћења третирају се као саставни део имовине, тако да након смрти физичког лица као носиоца права имовинска права оставиоца прелазе на његове наследнике (Сворцан, 2004: 9).²⁵ Према томе, у случају смрти носиоца права, имовинскоправна овлашћења се наслеђују.²⁶ Зато се у теорији сматра да

²² ЗАСП члан 58 став 2.

²³ У правној теорији се износи да „без обзира што се састоје од две врсте овлашћења (личних и имовинских) ова права се сматрају јединственим субјективним правима, будући да настају из исте правне чињенице (настанка интелектуалне творевине), имају истог субјекта и служе заштити његових комплексних личних и имовинских интереса који се често преплићу (нпр. није могуће економски користити необјављено ауторско дело или необјављену интерпретацију; објављивање је, пак, радња која спада у личноправна овлашћења)“ (Марковић, Слободан, Поповић, Душан, (2013): *Право интелектуалне својине*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, стр. 211).

²⁴ Миладиновић, Зоран, (2009): *Право интелектуалне својине*, Крагујевац.

²⁵ Сворцан, Слободан, (2004): Коментар закона о наслеђивању Србије, Крагујевац, стр.9.

²⁶ ЗАСП члан 59.

„пошто су имовинска права по својој природи преносива, наследници уживају сва имовинска права која је аутор за живота уживао“²⁷ (Бесаровић, 2001: 310). Том приликом примењују се општа правила тестаменталног и законског наслеђивања. То значи да уколико носилац права за живота не одреди коме ће припасти његова имовинска права интелектуалне својине, примењују се законска правила наслеђивања.

Правни промет се одвија закључивањем правних послова. Промет имовинскоправних овлашћења из садржине субјективног ауторског права на основу уговора, најзаступљенији је облик промета у пракси.

Лице које је уступањем стекло имовинско право од аутора или његовог наследника може то своје право у целини пренети на другог уз дозволу аутора, односно ауторовог наследника.²⁸ Пренос својине на оригиналном примерку ауторског дела не подразумева стицање ауторских права на делу.²⁹

Конститутивни облик промета

Конститутивни облик промета, у овом случају, имовинскоправних овлашћења је такав облик промета у којем имовинскоправна овлашћења остају код свог изворног носиоца, али се из њих изводи једно или више ужих овлашћења, које конституишу ново субјективно право коришћења предмета заштите од стране стицаоца. Другим речима, конститутивни облик промета постоји у случају када стицаоц (сингуларни сукцесор) стиче од претходника неко уже право. Конститутивним прометом се не преноси право у целини него се конституише неко уже право (*iura in re aliena*).

Дакле, код овог облика у питању је уговор о уступању, а не о преносу имовинскоправних овлашћења. Према томе, аутор (код права сродног ауторском праву и интерпретатор), као и његови наследници, могу уговором остварити једино конститутивни промет својих имовинскоправних овлашћења, односно могу закључивати само уговоре о **уступању** својих овлашћења (лиценци), а не и уговоре о преносу (цесији). Ово ограничење последица је теоријског става по којем се ауторско право и (право интерпретатора), због своје везаности за личност аутора (односно интерпретатора) не може отуђити чак ни у свом имовинскоправном аспекту.³⁰ Наше законодавство, као и нека друга законодавства, ту су везу проширила и на наследнике. Самим тим, ограничење не важи за лица која су дериватним путем стекла одређена имовинскоправна овлашћења од аутора, интерпретатора или њиховог наследника. Дериватно стицање права постоји када се право стицаоца (сукцесора) изводи из права претходника.³¹ Правни следбеник стиче по обиму, садржини и квалитету исто пра-

²⁷ Бесаровић, Весна (2001): *Интелектуална својина*, Београд.

²⁸ ЗАСП члан 64 став 1.

²⁹ ЗАСП члан 65.

³⁰ Миладиновић, Зоран, (2009): *Право интелектуалне својине*, Крагујевац. Марковић, Слободан, Поповић, Душан, (2013): *Право интелектуалне својине*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд.

³¹ *Оригинарно стицање* постоји када стицалац своје право не изводи из права претходника него из скупа правних чинјеница које су утврђене законом.

во које је имао правни претходник. За дериватно стицање важи правило: *Nemo plus iuris ad alium transfere potest quam ipse haber*. На пример, аутор је уступио издавачу овлашћења на умножавање и стављање у промет примерка дела. У том случају издавач као стицалац ових овлашћења на дериватни начин, може иста не само уступати него и пренети цесијом на другог.

Приликом уступања имовинскоправних овлашћења, уступилац и стицалац уговором морају јасно одредити предметно, просторно и временско ограничење уступљеног овлашћења.³²

А) Предметно ограничење. Предметним одређивањем уступилац и стицалац прецизирају која имовинскоправна овлашћења се уступају. Могуће је да то буду и *сва* овлашћења која има уступилац, али је чешће да се у пракси уступа једно или више овлашћења из субјективног права уступилоца.³³ При томе треба нагласити да се код конститутивног правног промета пренесено право може вршити само у оном обиму колико то допуштају права која су изведена из њега.

В) Просторно ограничење. Просторним одређивањем уступилац и стицалац дефинишу територијални оквир у којем уступљена имовинскоправна овлашћења важе, односно у којем право стицаоца производи дејство. Притом уступилац и стицалац овлашћења одређују територију у оквиру које уступљено овлашћење производи правно дејство. Просторно дефинисање је посебно битно из разлога што једно лице може за исти предмет заштите имати субјективно право на територији више држава. Самим тим уступилац и стицалац могу уговором ограничити територијални обим стицаоцевог права коришћења на једну или више држава.

С) Временско ограничење. Временским одређивањем утврђује се временски период у коме стицалац то овлашћење може користити. Рок трајања овлашћења одређује се у зависности од конкретних околности и врсте уступљеног предмета заштите, односно овлашћења. Унутар овог рока могући су различити начини уговарања.³⁴ У случају временског ограничења стицалац овлашћења је овлашћен на искоришћавање ауторског дела у одређеном времену које је краће од трајања ауторског права за то дело.³⁵ Али у сваком случају ће прекорачење уговореног рока искоришћавања уступљеног овлашћења представља *повреду овог субјективног права интелектуалне својине, а не повреду уговорне обавезе* (Марковић, Поповић, 2013: 212). Тако, на при-

³² Љубојев, Надежда, Варга, Сениша (2014): *Заштита компјутерског програм са основама Ауторског и Патентног права*, Универзитет у Новом Саду, Технички факултет „Михајло Пупин“, Зрењанин.

³³ЗАСП члан 63 став 2.

Тако, на пример, издавач као стицалац по правилу има овлашћење да ауторско дело умножи и да тако умножене примерке ставља у промет и сл. Уговором се може и веома уско прецизирати одређено овлашћење стицаоца. На пример, ако је реч о емитовању, да то буде искључиво системом кабловске телевизије и сл.

³⁴ Рок трајања се може одредити у месецима или годинама. Притом стицалац и уступилац могу тачно утврдити датум престанка права. Такође, у уговору о уступању може се навести само догађај после чијег наступања право престаје.

³⁵ ЗАСП члан 63 став 4.

мер, аутору сценарија који је уступио ТВ станици право на емитовање драме припада право на накнаду штете због повреде имовинског права, због тога што је ТВ станица репривно емитовала ТВ драму и по истеку уговореног рока од три године.³⁶

Овлашћења која се преносе конститутивном сукцесијом по правилу нису трајног карактера па се њиховим престанком на преносиоца (правног претходника) право *враћа* и успоставља у пуном обиму. Приликом конститутивног облика промета по истеку рока трајања стицаоачевог права коришћења право се враћа свом изворном носиоцу.

Када је у питању ауторско право (и сродна права), личноправна овлашћења се не могу преносити, па ни *залагати*, али имовинскоправна овлашћења овог права могу бити објектом погодним за залагање. У том смислу у грађанскоправној научној теорији се истиче да, иако ЗАСП могућност залагања не регулише изричито, он га и не забрањује, а о могућности залагања закључује се на основу одредби које регулишу могућност његовог промета (члан 59, 61-69 и члан 145 ЗАСП), „где спада и залагање (конститутивни промет)“.³⁷

Уступање имовинскоправног овлашћења може бити *искључиво* или *неискључиво*.

- *Искључиво уступање* је када уступилац који располаже својим имовинскоправним овлашћењима на **искључив начин** и стицаоца снабде субјективним правом коришћења предмета заштите, које је искључиве природе – делује *erga omnes*. У том случају је, радњу коришћења одређеног предмета заштите, у уговореном временском и територијалном оквиру, овлашћен да врши једино стицалац. Стицалац искључивог овлашћења је у веома повољној позицији, јер има право не само да у уговореном временском и територијалном оквиру оствари прибављено овлашћење, већ је овлашћен и да забрани сваком другом лицу (укључујући и уступиоца – обавеза уздржавања) да то чини. То конкретно значи да стицалац искључивог овлашћења има право на судску заштиту (право на подношење тужбе) од сваког лица које повређује његово стечено право, укључујући и уступиоца који му је одређено овлашћење уступио на искључив начин. Уступање права коришћења, које врши стицалац, може бити на искључив или неискључив начин, али ако у уговору није друкчије одређено, сматра се да је реч о *неискључивом* уступању.³⁸

- *Неискључиво уступање* постоји када је стицалац одређеног овлашћења овлашћен да у уговореном временском и територијалном оквиру користи прибављено овлашћење, али без могућности да се супротстави другима који то

³⁶ Одлука Врховног суда Србије, Гж. 406/83, Правни живот 4–5/1989, стр. 902.

³⁷ Платојевић, Нина, Варга, Сениша, (2012): *Конституисање уговорног заложног права на правима интелектуалне својине*, Правни живот 10, стр. 632-633. Исти аутори закључују да што се тиче *ауторског и сродних права*, њихова имовинскоправна компонента би се „могла залагати како у облику регистроване залог, уписом у регистар АПР; тако и без регистрације, тј. на начин на који се и преноси у складу са Законом о облигационим односима и ЗАСП) – по избору заинтересованих лица“ Платојевић, Нина, Варга, Сениша, (2012): *Конституисање уговорног заложног права на правима интелектуалне својине*, Правни живот 10, стр. 642.

³⁸ ЗАСП члан 62 став 4.

исто чине. Суштина је, дакле, да овлашћење које је стекао стицалац нема искључиви карактер, односно *не делује erga omnes*, него је ограничено само на однос између њега и уступиоца (*inter partes*). Другим речима, када уступилац располаже својим овлашћењима на *неискључив начин*, он снабдева стицаоца само позитивним аспектом својих имовинскоправних овлашћења. Код неискључивог уступања уступилац може исту радњу у истом територијалном и временском оквиру вршити сам, а исто тако може на неискључив начин уступити овлашћење на вршење трећем лицу или *n*-том лицу. Стицалац неискључивог овлашћења коришћења предмета заштите не може тражити судску заштиту против трећих лица у циљу заштите свога права. То конкретно значи да стицалац мора да трпи све оне радње које врше трећа лица, макар та лица то чинила и без овлашћења изворног носиоца права, као и када те радње врши само лице које му је уступило овлашћење.³⁹

Управо због ових разлика између искључивог и неискључивог уступања, приликом уступања одређеног имовинскоправног овлашћења мора се уговором прецизирати да ли је уступљено овлашћење искључиво или неискључиво. У супротном, у случају спора сматраће се да је у питању *неискључиво уступање*, јер то иде у прилог изворном субјекту права, чији се интереси морају преваходно ценити.

Транслативни облик промета

Транслативни облик промета искључивих имовинскоправних овлашћења ауторског права је облик промета у којем долази до преноса тих овлашћења са једног на друго лице, путем цесије. Транслативни промет постоји када се једно субјективно право у целини пренесе на другог правног субјекта, тако да у том случају преносилац овлашћења престаје бити носилац овлашћења, док стицалац овлашћења постаје нови носилац тих истих овлашћења. Другим речима, ако стицаоц (сингуларни сукцесор) стекне у потпуности (по врсти, садржини и обиму) право свог претходника, постоји транслативни пренос.

Аутор и интерпретатор, а у нашој земљи и њихови наследници, *не могу* за живота располагати својим искључивим имовинскоправним овлашћењима на *транслативан начин*. То може да чини само лице које је од аутора, или интерпретатора, односно њиховог наследника, уступањем стекло право коришћења предмета заштите.

Закључак

Личноправна овлашћења у субјективном ауторском праву не могу се преносити. Лице које није носилац личноправних овлашћења, на допуштен начин може вршити одређену радњу која чини садржину тог овлашћења, не на основу промета личноправних овлашћења, већ на основу *дозволе* од стране

³⁹ Једино правно средство које он може користити у том случају јесте тужба за заштиту од нелојалне конкуренције, под условом да су испуњени услови за такву заштиту.

носиоца. Дозвола коју аутор даје другом лицу најчешће има карактер уговора чије се дејство исцрпљује *inter partes*.

Личноправна овлашћења у субјективном ауторском праву су ненаследива. У случају смрти носиоца овлашћења, нема правне сукцесије. Наследник не може постати носилац овлашћења које штити личност његовог претходника. Ипак, поједина личноправна овлашћења, у тренутку смрти аутора, трансформишу се и постају подобна за вршење од стране наследника. Међутим, за разлику од личноправних овлашћења, имовинскоправна овлашћења која су садржана у субјективном ауторском праву чине саставни део имовине свог носиоца, те су подобна за промет, као *mortis cause*, тако и *inter vivos*.

Конститутивни облик промета имовинскоправних овлашћења подразумева промет у којем имовинскоправна овлашћења остају код свог изворног носиоца, али се из њих изводи једно или више ужих овлашћења, која конституишу ново субјективно право коришћења од стране стицаоца. Најчешћи конститутивни облик промета имовинскоправних овлашћења је на основу уговора, и то на основу уступања имовинскоправних овлашћења. Транслативни облик промета искључивих имовинскоправних овлашћења је такав облик промета код којег путем цесије овлашћења прелазе са једног на друго лице. Цесијом преносилац овлашћења престаје бити носилац овлашћења, док стицаоц постаје нови носилац тих истих овлашћења. Међутим, као последица примене монистичке теорије о правној природи субјективног ауторског права аутор и његов наследник могу располагати својим имовинскоправним овлашћењима из ауторског права само на конститутиван начин.

Литература:

1. Bainbridge, David, (2007): *Intellectual Property*, Harlow.
2. Besarović, Vesna (2011): *Intelektualna svojina*, Beograd.
3. Berne Convention on the Protection of Literary and Artistic Works. Available from: http://www.zis.gov.rs/upload/documents/pdf_sr/pdf_ap/bern.pdf.
4. Goldstein, Paul, Hugenholtz, Bernt, (2010): *International Copyright*, Oxford University Press.
5. Krneta, Slavica, *O vječnom trajanju moralnih autorskih prava u Jugoslovenskom autorskom pravu*, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, Sarajevo 1984.
6. Ljubojev, Nadežda, Varga, Siniša (2014): *Zaštita kompjuterskog program sa osnovama Autorskog i Patentnog prava*, Univerzitet u Novom Sadu, Tehnički fakultet „Mihajlo Pupin“, Zrenjanin.
7. Marković, Slobodan, (2007): *Pravo intelektualne svojine*, Istočno Sarajevo.
8. Marković, Slobodan, Popović, Dušan, (2013): *Pravo intelektualne svojine*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd.
9. Miladinović, Zoran (2009): *Pravo intelektualne svojine*, Kragujevac.
10. Planojević, Nina, Varga, Siniša, (2012): *Konstituisanje ugovornog založnog prava na pravima intelektualne svojine*, Pravni život 10, str. 632-633.
11. Popov, Danica, (2012): *Građansko pravo – opšti deo*, Beograd .

12. Svorcan, Slobodan, (2004): *Komentar zakona o nasleđivanju Srbije*, Kragujevac.
13. Stanković, Obren, Vodinelić, Vladimir, (1995): *Uvod u građansko pravo*, Beograd.
14. Ploman W., Hamilton E. Clark, L., (1980): *Copyright: Intellectual Property in the Information Age*, London.
15. Radojković, Živan, *Ličnopravni (moralni) elementi autorskog prava*, Beograd 1966.
16. Spaić, Vojislav. (1983): *Teorija autorskog prava i autorsko pravo u SFRJ*, Zagreb, Beograd, Čakovec.
17. Terence Prime, (2000): *European Intellectual Property Law*, Ashgate, New York.

LEGAL TRANSACTIONS OF SUBJECTIVE COPYRIGHT

Summary: The authors in this work analyze the legal transactions of subjective copyright. When it comes to the subjective copyright transactions, one should keep in mind the fact that its content, in addition to property rights, includes personal authorization. This results in the application of two legal regimes in relation to subjective copyright transactions: one for personal authorization, the other for property rights. Therefore, the subject of the work is the analysis of both legal regimes. In addition, there is a difference between the translatory and constitutive transactions of property rights of the author. In view of the application of the monistic theory on the legal nature of subjective copyright, the author and his successor can dispose of their property rights from copyright only in a constitutive way.

Key words: copyright, legal transactions, constitutive and translatory form of transactions